

Mirosław Mielczarek¹

**FUNKCJONOWANIE MŁODZIEŻOWYCH
OŚRODKÓW WYCHOWAWCZYCH W DOBIE
PANDEMII COVID-19**

**FUNCTIONING YOUTH EDUCATIONAL CENTERS IN
THE TIME OF THE COVID-19 PANDEMIC**

Otrzymano: 14.09.2023 Zaakceptowano 16.10.2024 Opublikowano: 12.2024

DOI: 10.5604/01.3001.0054.8844

Artykuł Oryginalny

Źródło finansowania – badania własne

Streszczenie

Prezentowany artykuł analizuje na podstawie badań własnych funkcjonowanie młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) podczas pandemii COVID-19. Tematyka ta jest niezwykle ważna, gdyż MOW są obecnie tymi placówkami resocjalizacyjnymi, w których przebywa najwięcej nieletnich na podstawie postanowienia sądu. Badania miały na celu udzielić odpowiedzi na problem badawczy postawiony w formie pytania dopełnienia: Jak funkcjonowały MOW w dobie pandemii COVID-19? Postępowanie badawcze przybrało postać badań eksploracyjnych, dlatego zrezygnowano ze wstępnego założenia w postaci hipotezy. Badania zrealizowano w strategii ilościowo-jakościowej, stąd jako wiodący paradygmat obrano pragmatyzm. Metodę ilościową stanowił sondaż diagnostyczny,

¹ Dr Mirosław Mielczarek, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, starszy specjalista w Wydziale Resocjalizacji i Socjoterapii Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie, członek Komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego przy Ministerstwie Sprawiedliwości, email: miroslaw.mielczarek@ahc.email, ORCID: 0000-0001-9096-0715.

zrealizowany przy pomocy techniki ankiety internetowej, rozesełanej za pomocą kwestionariusza pełniącego rolę narzędzia badawczego. Druga część badań, mająca charakter jakościowy, została przeprowadzona za pośrednictwem metody jakościowej analizy treści, do której skonstruowano narzędzie autorskie. Postępowanie badawcze wykazało, że MOW miały pewne problemy związane z funkcjonowaniem w czasie trwania pandemii koronawirusa. Obszary, w których uwidoczniły się nieprawidłowości dotyczyły przede wszystkim infrastruktury placówek, zachowań wychowanków, a także pracy personelu.

Słowa kluczowe: młodzieżowy ośrodek wychowawczy, młodzież niedostosowana społecznie, nieletni, COVID-19, pandemia koronawirusa

Abstract

The presented article analyzes the functioning of youth educational centers during the COVID-19 pandemic, based on our own research. This topic is extremely important because youth educational centers are currently the social rehabilitation facilities where most minors stay on the basis of a court decision. The research was intended to answer the research problem posed in the form of a complementary question: How did youth educational centers function during the COVID-19 pandemic? The research procedure took the form of exploratory research, therefore the initial assumption in the form of a hypothesis was abandoned. The research was carried out using a quantitative-qualitative strategy, hence pragmatism was chosen as the leading paradigm. The quantitative method was a diagnostic survey, carried out using an online survey technique, sent using a questionnaire acting as a research tool. The second part of the research, of a qualitative nature, was carried out using the qualitative content analysis method, for which an original tool was constructed. The research showed that youth educational centers had certain problems related to their functioning during the coronavirus pandemic. The areas in which certain irregularities were noticed concerned primarily the infrastructure of the facilities, the behavior of the pupils, and the work of the staff.

Key words: youth educational center, socially maladjusted youth, minors, COVID-19, coronavirus pandemic

1. Wstęp

Pod koniec 2019 r. w chińskim miasteczku Wuhan pojawił się wirus SARS-CoV-2, nazywany popularnie koronawirusem. Z dotychczasowych badań można wnioskować, że zakażenie się nim może prowadzić do ostrej choroby zakaźnej COVID-19, której następstwem bywa ciężki zespół niewydolności oddechowej². Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), została powiadomiona o niebezpiecznych skupiskach zakażeń 31 grudnia 2019 r. po wykryciu 44 przypadków³. Z uwagi na szybkie przemieszczanie się wirusa, dość szybko dotarł on do krajów europejskich, a następnie rozprzestrzenił się na cały świat. Epicentrum pandemii stała się jednak Europa. W Polsce pierwszego zakażonego zidentyfikowano 4 marca 2020 r., a stan epidemiologiczny wprowadzono 13 marca⁴. Tydzień później podjęto decyzję o ogłoszeniu stanu epidemii⁵. Od tego czasu epidemia rozwijała się dynamicznie, stąd pojawiły się oczekiwania związane ze szczepionką. Komisja Europejska 21 grudnia 2020 r. dopuściła do obrotu pierwszy preparat przeciw COVID-19. W Polsce podano go 6 dni później, czyli 27 grudnia. Do 10 maja 2023 r., liczba zakażeń koronawirusem w Polsce osiągnęła poziom 6 515 154 osób. Liczba zgonów wyniosła 119 574, wyzdrowień 5 335 779⁶, a szczepień łącznie z poszczególnymi dawkami 57 994 659⁷.

Wybuch pandemii koronawirusa w znacznym stopniu przełożył się na funkcjonowanie wielu obszarów życia społecznego. Sporo krajów, w tym także Polska, wraz z przyrostem liczby zakażeń zaczęło wprowadzać coraz bardziej rygorystyczne obostrzenia i sankcje za ich nieprzestrzeganie.

² E. Nowakowska, S. Sulimiera-Michalak, *COVID-19 – choroba wywołana zakażeniem wirusem SARS-CoV-2 globalnym zagrożeniem dla zdrowia psychicznego*, „Postępy Mikrobiologii – Advancements of Microbiology” 2020, z. 59, s. 227.

³ J. Duszyński i in., *Zrozumieć COVID-19. Opracowanie Zespołu ds. COVID-19 przy prezesie Polskiej Akademii Nauk*, Polska Akademia Nauk 2020, https://informacje.pan.pl/images/2020/opracowanie-covid19-14-09-2020/ZrozumiecCovid19_opracowanie_PAN.pdf, dostęp: 10.05.2023.

⁴ Zob. rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. poz. 433).

⁵ Zob. rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. poz. 491).

⁶ <https://www.gov.pl/web/koronawirus/wykaz-zarazen-koronawirusem-sars-cov-2>, dostęp: 10.05.2023.

⁷ <https://www.gov.pl/web/szczepimysie/raport-szczepien-przeciwko-covid-19>, dostęp: 10.05.2023.

Postępująca pandemia doprowadziła do wewnątrz krajowego zamykania poszczególnych sektorów gospodarki⁸. Wprowadzone obostrzenia nie ominęły również edukacji, która w sposób dość głęboki doświadczyła następstw narodowej kwarantanny.

Początkowe zawieszenie nauki, następnie przejście na edukację zdalną, zmiana organizacji pracy szkół, dostosowanie programu i metod nauczania do stanu pandemii sprawiło, że wielu uczniów oraz nauczycieli doświadczyło negatywnych skutków w funkcjonowaniu emocjonalnym. W tym kontekście nie należy zapominać o wychowankach i pracownikach instytucji resocjalizacyjnych. Takimi placówkami są między innymi młodzieżowe ośrodki wychowawcze (MOW), stanowiące integralny system instytucjonalnej resocjalizacji nieletnich w Polsce.

2. Funkcjonowanie MOW

Od 1 września 2022 r. zaczęła obowiązywać ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich⁹ (dalej: u.w.r.n.). Zastąpiła ona dotychczasową ustawę z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich¹⁰. Są to pierwsze, tak istotne zmiany w zakresie resocjalizacji nieletnich od czterdziestu lat¹¹. Swoistym *novum* jest zmiana granicy wiekowej w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji. W nowej ustawie dolna granica wiekowa w stosunku do nieletniego, wobec którego może toczyć się postępowanie o demoralizację została określona na poziomie 10 roku życia. Z kolei postępowania w sprawach o czyny karalne stosuje się wobec osób, które ukończyły 13 rok życia, ale przed ukończeniem 17 lat¹². Istotnych zmian jest o wiele więcej, co przełożyło się na funkcjonowanie również takich placówek dla nieletnich, jakimi

⁸ M. Mielczarek, *Humor w walce z pandemią koronawirusa*, „Studia Edukacyjne” 2021, nr 63, s. 122.

⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. poz. 1700).

¹⁰ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969).

¹¹ Zob. P. Kobes, *Komentarz do projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 20 lipca 2021 r. – wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Collegium Witelona” 2022, nr 42(1), s. 111-116; P. Pawluczuk-Bućko, *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich – kilka uwag o kierunku zmian legislacyjnych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2022, nr 58, s. 373-386.

¹² Ustawa z 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, art. 1 ust. 1 pkt 1-2.

są MOW. Poszczególne z nich zostały zapisane w rozporządzeniach jako aktach wykonawczych do ustawy.

MOW stanowią jeden ze środków tymczasowych i wychowawczych, jakie może zastosować sąd wobec nieletniego, u którego stwierdzono przejawy demoralizacji. Działalność takich placówek jest więc ukierunkowana na „eliminowanie przejawów niedostosowania społecznego i przygotowanie wychowanków do samodzielnego, odpowiedzialnego i zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi życia po opuszczeniu młodzieżowego ośrodka wychowawczego”¹³. Wskazane zadania są realizowane za pomocą zajęć grupowych, indywidualnych, ale też rozwijających zainteresowania wychowanków, w tym sportowych, turystyczno-rekreacyjnych, kulturalno-oświatowych, socjoterapeutycznych, czy psychoedukacyjnych¹⁴. Po zmianie przepisów, nieletni przebywający w MOW to dzieci i młodzież w wieku od 10 do 18 roku życia. Poprzednie rozwiązania prawne również dopuszczały umieszczenie dziecięciolatek, ale tylko w przypadku bardzo wysokiego stopnia demoralizacji. Najczęściej jednak trafiały tam osoby od 13 roku życia. Pomimo że MOW są instytucjami przeznaczonymi dla dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie, to nie każdy nieletni, wobec którego zastosowano środek wychowawczy w postaci umieszczenia w takiej placówce, posiada orzeczenie o niedostosowaniu społecznym wydane przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną.

MOW z założenia dzielą się na dwa podstawowe typy. Ośrodki typu resocjalizacyjno-wychowawczego są przeznaczone dla dzieci i młodzieży w normie intelektualnej, a resocjalizacyjno-rewalidacyjne dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim oraz za sprawą nowych przepisów także w stopniu umiarkowanym¹⁵. Spora większość MOW dzieli się również na te, przeznaczone typowo dla dziewcząt oraz te dla chłopców. Nieliczne z nich działają w formie koedukacyjnej, gdzie w jednym ośrodku umieszczone są zarówno dziewczęta, jak i chłopcy. Jak pokazuje praktyka resocjalizacyjna, część MOW działa zarówno jako placówka typu resocjalizacyjno-wychowawczego, jak i resocjalizacyjno-rewalidacyjnego. Oznacza to, że w tym samym ośrodku przebywają dzieci

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 30 marca 2023 r. w sprawie niektórych publicznych placówek systemu oświaty (Dz.U. poz. 651) § 11 ust. 1.

¹⁴ M. Dobijański, *Teoretyczne i praktyczne aspekty pedagogiki resocjalizacyjnej w pracy z nieletnimi w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych*, Siedlce 2017, s. 80-81.

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 30 marca 2023 r. w sprawie niektórych publicznych placówek systemu oświaty, § 10 pkt 2.

i młodzież w normie intelektualnej oraz z niepełnosprawnością intelektualną. Struktura MOW dzieli się zatem głównie ze względu na płeć oraz stopień sprawności intelektualnej. Ośrodki te są także kategorizowane pod względem rodzaju, gdyż mogą funkcjonować jako placówki publiczne – państwowe i niepubliczne – prywatne. Zakładanie i prowadzenie MOW o charakterze publicznym, to zadanie własne powiatu. Z kolei placówki niepubliczne mogą być zakładane przez osoby prawne i fizyczne.

Na pracowników MOW składa się kadra zarządzająca, pedagogiczna (wychowawcy, nauczyciele), psycholodzy, terapeuci, pracownicy socjalni, pielęgniarki oraz instruktorzy zajęć specjalistycznych¹⁶. Specjaliści prowadzący zajęcia z wychowankiem realizują wobec niego indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny (IPET), o którym mowa w art. 127 ust 3 u.w.r.n. W skład każdego MOW wchodzi co najmniej szkoła podstawowa specjalna lub szkoła ponadpodstawowa specjalna. Przebywający tam nieletni pobierają naukę na różnych poziomach edukacji, w tym przygotowującą do zawodu. Za zgodą sędziego rodzinnego, nieletni skierowany do MOW zgodnie z art. 180 ust. 1 pkt 3 u.w.r.n., może uczęszczać do szkoły funkcjonującej poza placówką.

Podstawową komórką organizacyjną każdego MOW jest grupa wychowawcza, licząca do 12 osób. Powinny one być tworzone w oparciu o specyfikę problemów oraz indywidualny rozwój nieletnich. Najczęściej grupa jest prowadzona przez trzech wychowawców, z których każdy pełni rolę wychowawcy prowadzącego dla średnio 4 wychowanków. W zależności od potrzeb tworzy się grupy usamodzielnienia, do której najczęściej są przydzielani wychowankowie najstarsi oraz tacy, których zachowanie nie budzi większych zastrzeżeń. Wprowadzenie nowej ustawy w zakresie resocjalizacji nieletnich dało prawną możliwość utworzenia przy MOW domów dla matki i dziecka¹⁷, które mają być organizowane również jako grupy wychowawcze.

Zaplecze infrastrukturalne MOW najczęściej dzieli się na część szkolną oraz internat. Wyposażenie części szkolnej nie odbiega zasadniczo od ogólnodostępnych placówek systemu oświaty. Z kolei w części internatowej

¹⁶ M. Mielczarek, *Wykluczenie edukacyjne jako jedno z zagrożeń wykluczenia społecznego nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych*, „Roczniki Pedagogiczne” 2022, t. 14(50), nr 3, s. 95.

¹⁷ Zob. ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, art. 135 ust. 2; rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 30 marca 2023 r. w sprawie niektórych publicznych placówek systemu oświaty, § 16-19.

zlokalizowane są pokoje mieszkalne, przeznaczone dla nie więcej niż 4 nieletnich. Są one wyposażone w łóżka, szafki do przechowywania rzeczy osobistych, biurka czy też stoliki. Pozostałe pomieszczenia w MOW to węzły sanitarne, pomieszczenia służące do przygotowywania i spożywania posiłków, pomieszczenia rekreacyjno-sportowe oraz administracyjne. Pora nocna w MOW jest przewidziana w godzinach 22.00-6.00. Opiekę nad wychowankami sprawują wówczas co najmniej dwie osoby, w tym jeden wychowawca lub więcej w zależności od potrzeb. Instytucje resocjalizacyjne, jakimi są MOW, mają przeważnie charakter otwarty, a w związku z tym nie posiadają szczególnych barier izolacyjnych. W swej strukturze placówki te przypominają bardziej ogólnodostępne szkoły z internatem. MOW to placówki nieferyjne, dlatego ich działalność jest prowadzona przez cały rok kalendarzowy.

W trakcie trwania pandemii COVID-19, kierowanie nieletnich do MOW odbywało się na podstawie postanowienia sądu oraz we współpracy z właściwą dla miejsca zamieszkania jednostką samorządu terytorialnego (JST), a także Ośrodkiem Rozwoju Edukacji (ORE), Wydziałem Resocjalizacji i Socjoterapii, który wskazywał konkretną placówkę. Zgodnie z zapisami nowej ustawy, kierowaniem nieletnich do MOW będzie zajmować się specjalnie powołana komisja¹⁸. Zgodnie z nowymi przepisami, sędzia przesyła do komisji pisemny wniosek o skierowanie nieletniego do MOW. Zasadniczą zmianą jest zatem wyłączenie z procesu kierowania nieletnich do MOW przedstawicieli JST. Wszelkie jednak zmiany nastąpiły dopiero wraz z wydaniem przez Ministra Sprawiedliwości w dniu 20 kwietnia 2023 r. odpowiedniego zarządzenia w sprawie jej powołania¹⁹. Funkcjonowanie systemu kierowania nieletnich do MOW na starych zasadach, pomimo obowiązywania nowej ustawy od 1 września 2022 r., odbywało się za sprawą zawartego w niej art. 412, dającego taką możliwość do dnia powołania komisji.

¹⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, art. 178 ust. 1. Zob. też: rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 grudnia 2022 r. w sprawie komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego oraz trybu kierowania, przenoszenia i zwalniania nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych (Dz.U. z 2023 r. poz. 139).

¹⁹ Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 kwietnia 2023 r. w sprawie powołania Komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego.

3. Metoda

Przedmiotem badań własnych uczyniono funkcjonowanie MOW podczas pandemii COVID-19. Ich celem była próba odpowiedzi na problem badawczy, zawarty w formie pytania dopełnienia: jak funkcjonowały MOW w dobie pandemii COVID-19? Z uwagi na eksploracyjny charakter badań, zrezygnowano ze wstępnego założenia w postaci hipotezy i pozostano jedynie przy wyznaczeniu problemu badawczego²⁰. W takim przypadku stawianie kierunkowej hipotezy mogłoby zaburzyć jej poszukiwawczy kontekst, a także utrudnić gromadzenie danych oraz ich późniejszą analizę²¹. Badania eksploracyjne nastawione są głównie na rozwiązanie problemu badawczego. Zrealizowane przy ich pomocy postępowanie stanowi pewnego rodzaju diagnozę, która może dostarczyć cennych informacji dla funkcjonowania jakiegoś ogniwa edukacji czy wychowania²². Niestawianie hipotez jest typowe dla badań eksploracyjnych, czyli takich, które są skupione wokół badań nad zjawiskami dotąd niezbadanymi. Takie właśnie cechy miały prezentowane badania własne.

Projekt badawczy zrealizowano w nurcie pragmatyzmu. Jego głównym wyznacznikiem jest to, że spośród procesu badawczego najbardziej wyróżnia on problem badawczy, od którego uzależniony jest dobór odpowiednich metod, dlatego cechuje go wolność w wyborach metodologicznych. Obrany paradygmat koresponduje więc z badaniami eksploracyjnymi. Pragmatyzm kładzie także nacisk na praktyczną skuteczność rozwiązywania problemów²³. Uznano zatem, że najbardziej racjonalnym rozwiązaniem metodologicznym dla postawionego problemu badawczego będzie przyjęcie strategii ilościowo-jakościowej.

Materiał badawczy zbierano od wiosny 2020 r. do pierwszej połowy 2022 r. Odpowiedzi na przyjęty problem badawczy poszukiwano przy pomocy dwóch metod: ilościowej i jakościowej. Rolę metody ilościowej pełnił sondaż diagnostyczny, zrealizowany z wykorzystaniem techniki ankiety

²⁰ D. Urbaniak-Zajac, J. Piekarski, *Metodologiczna rekonstrukcja warunków tworzenia wiedzy. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2022, s. 230.

²¹ Zob. J. Wątroba, *Planowanie i analiza eksperymentów a techniki data mining w badaniach empirycznych. Przykłady analizy w Statistica*, [w:] *Statystyka i data mining w badaniach naukowych*, Kraków 2004.

²² K. Rubacha, *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008, s. 26.

²³ J.W. Creswell, *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków 2013, s. 37.

internetowej, rozesłanej za pomocą kwestionariusza w postaci narzędzia badawczego do wszystkich MOW przez Wydział Resocjalizacji i Socjoterapii Ośrodka Rozwoju Edukacji²⁴. Ankiety internetową wypełniło 59 placówek na 94 funkcjonujących w czasie prowadzenia badań, do których przystąpienie miało charakter dobrowolny.

Drugą część badań przeprowadzono za pośrednictwem metody jakościowej analizy treści²⁵, której istota polega na interpretacji danych tekstowych, występujących w formie ustnej, drukowanej bądź elektronicznej. Dane te można pozyskać za pomocą otwartych pytań, wywiadów, grup fokusowych, obserwacji lub mediów drukowanych, takich jak artykuły, pisma urzędowe, czy podręczniki. Analiza treści wykracza poza zwykłe zliczanie słów. Jej celem jest głównie dostarczenie wiedzy i zrozumienia badanego zjawiska poprzez systematyczny proces klasyfikacji, kodowania oraz identyfikowania poszczególnych tematów²⁶. W tym celu do wybranej metody jakościowej skonstruowano autorskie narzędzia badawcze, składające się z tabeli, w której notowano poszczególne problemy MOW powstałe za sprawą trwania pandemii COVID-19, a następnie nadawano im kody analityczne. Jakościowej analizie treści poddano dane tekstowe, pochodzące z dokumentacji Ośrodka Rozwoju Edukacji, Ministerstwa Edukacji i Nauki (ówczesne Ministerstwo Edukacji Narodowej) i przesłanych pism do podległych mu kuratoriów oświaty²⁷, Biura Rzecznika Praw Obywatelskich²⁸, Biura Rzecznika Praw Dziecka²⁹, stron internetowych

²⁴ Zaprezentowane w niniejszej pracy badania ilościowe są fragmentem większego raportu, opracowanego dla Wydziału Resocjalizacji i Socjoterapii Ośrodka Rozwoju Edukacji.

²⁵ W. Goriszowski, *Podstawy metodologiczne badań pedagogicznych*, Warszawa 2006, s. 18-24; M. Guzik-Tkacz, *Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice*, Warszawa 2011, s. 236-237.

²⁶ H.F. Hsieh, E. Shannon, *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, „Qualitative Health Research” 2005, nr 15(9), s. 1237.

²⁷ <https://kuratorium.kielce.pl/wp-content/uploads/2020/03/pismo-do-dyrektora%CC%81w-mlodziez%CC%87owych-os%CC%81rodka%CC%81w-wychowawczych.pdf>, dostęp: 10.05.2023; <https://ospr.org.pl/wp-content/uploads/2021/01/MEN.pdf>, dostęp: 10.05.2023; <https://kuratorium.kielce.pl/42459/komunikat-w-sprawie-funkcjonowania-mlodziezowych-osrodkow-wychowawczych/>, dostęp: 10.05.2023.

²⁸ https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/WG_do_MEN_kwarantanna_w_MOW_16.11.2020.pdf, dostęp: 10.05.2023; https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowiedz_MEiN_11.12.2020.pdf, dostęp: 10.05.2023.

²⁹ <https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2020/10/do-MEN-wyst%C4%85pienie-z-dn.-06.07.2020-skan-pisma-z-podpisem-RPD.pdf>, dostęp: 10.05.2023; <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-mlodziezowe-osrodki-wychowawcze-potrzebuja-wsparcia-rzecznik-pisze-do-ministra>, dostęp: 10.05.2023.

oraz oficjalnych pism wysłanych przez dyrektorów MOW do instytucji państwowych³⁰. Analiza danych jakościowych była wspomagana przy pomocy programu ATLAS.ti.

Przystąpienie do badań poprzedzono kwestiami etycznymi. Wszyscy uczestnicy ankiety internetowej zostali zapewnieni, że udział w badaniach jest anonimowy i dobrowolny, a pozyskane wyniki zostaną wykorzystane tylko i wyłącznie do celów naukowych. Anonimowości podlegał także materiał jakościowy, gdyż w raporcie z badań nie przyporządkowano konkretnych MOW do poszczególnych treści. Uznano, że obranie innej drogi metodologicznej może sprzyjać napiętnowaniu placówek.

4. Pandemia COVID-19 w MOW

Podczas pandemii COVID-19, Ministerstwo Edukacji Narodowej starało się podejmować działania mające na celu zapewnić ciągłość pracy resocjalizacyjnej w MOW poprzez przekazywanie rekomendacji. Wytyczne, o które dopominały się placówki zostały przedstawione na stronach internetowych resortu w sierpniu 2020 r. Przekazywane wcześniej rekomendacje nie miały formy wiążącej. Z tego względu MOW wprowadzały samodzielnie wewnętrzne procedury funkcjonowania, które miały na celu zapewnić ciągłość procesu resocjalizacji³¹. Procedury były wdrażane przez placówki od marca do października 2020 roku.

Dyrektorzy MOW zabiegali, by każdy nowy wychowanek, który przybędzie do placówki został poddany testowi na obecność COVID-19. Jak się okazało, tylko w jednym z ośrodków taka praktyka została zrealizowana. W dwóch kolejnych placówkach dyrekcja zakupiła testy kasetkowe, którymi badano nieletnich. W pozostałej części MOW wykonywano testy tym, którzy przebywali wcześniej w „ryzykownym” otoczeniu.

³⁰ Apel dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych o wprowadzenie regulacji prawnych w związku z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa wychowankom młodzieżowych ośrodków wychowawczych związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, <https://www.gov.pl/attachment/1b1be72a-4c3a-4674-8512-c8c7e6ee51d1>, dostęp: 10.05.2023.

³¹ Najwyższa Izba Kontroli, *Informacja o wynikach kontroli. Funkcjonowanie młodzieżowych ośrodków wychowawczych*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,25720,vp,28493.pdf>, dostęp: 10.05.2023.

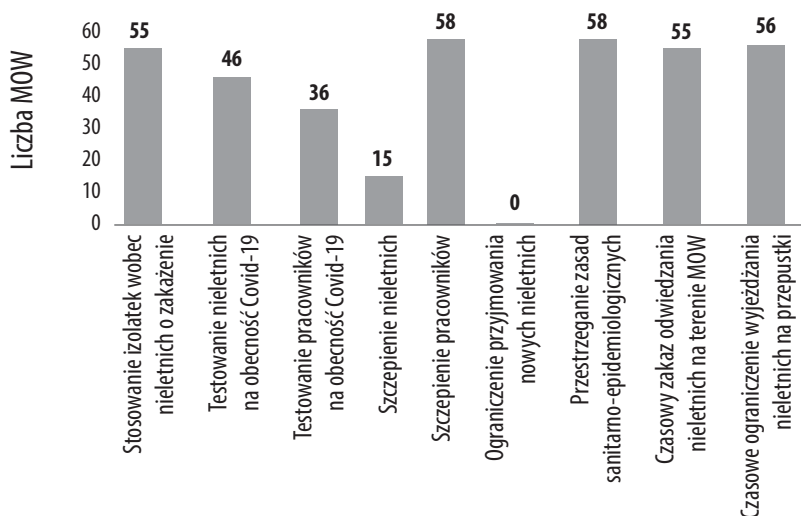
Z przeanalizowanej dokumentacji wynika, że dyrektorzy MOW prosili sanepidy o możliwość przetestowania nowo przyjmowanych wychowanków. Często jednak ich prośby spotykały się z odmową, co uzasadniano koniecznością wystawienia zlecenia wykonania testu przez lekarza. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, stanowisko przedstawicieli placówek było zrozumiałe, ponieważ pojawienie się koronawirusa mogło być zagrożeniem dla zdrowia, a nawet życia wychowanków i personelu. Zachowanie bowiem dystansu społecznego w takich warunkach jest niezwykle utrudnione. Przykładem może być rozprzestrzenienie się COVID-19 w jednym z MOW, gdzie zakażonych zostało aż 45 nieletnich.

W niektórych MOW przyjęto praktykę zdalnego nadzorowania nieletnich, którzy zostali umieszczeni w grupach kwarantannowych. W dwóch ośrodkach takie grupy utworzono na wyodrębnionym korytarzu, a następnie rozstawiono łóżka, szafki, stolik z krzesłami oraz telewizor. Korytarz był monitorowany całodobowo przez kamery. Wychowawca pełniący dyżur czuwał nad bezpieczeństwem nieletnich, obserwując monitoring, i co jakiś czas doglądał ich przez szklane drzwi. W razie uzasadnionej potrzeby, podopieczni pukali w drzwi przywołując wychowawcę. Czasami na reakcję musieli czekać stosunkowo długo, co bywało kłopotliwe zwłaszcza wtedy, gdy chcieli skorzystać z toalety.

Były placówki, które grupy kwarantannowe organizowały w 3 lub 4-osobowych pokojach. Każdy nieletni skierowany do takiej grupy miał zakaz jej opuszczania. Opieka wychowawców polegała na systematycznym doglądaniu wychowanków przez okienko w drzwiach, a posiłki były zostawiane im pod drzwiami. Zdarzało się, że pokoje miały sygnalizację przyzywową, z której korzystano przede wszystkim w celu załatwienia potrzeby fizjologicznej.

Dla zapewnienia ciągłości procesu resocjalizacji istotne były także działania, mające na celu ochronę pracowników MOW przed zakażeniem się COVID-19. Poszczególne z nich zilustrowano na wykresie numer 1.

Wykres 1. Sposoby zabezpieczenia pracowników i nieletnich w MOW przed zakażeniem COVID-19

* Pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru odpowiedzi.

Źródło: badania własne.

Z badań ilościowych wynika, że w ramach ochrony przed rozprzestrzenieniem się koronawirusa na terenie MOW najczęściej stosowano: szczepienia pracowników ($n=58$) przestrzeganie zasad sanitarno-epidemiologicznych ($n=58$), czasowe ograniczenie wyjeżdżania nieletnich na przepustki ($n=56$), zawieszenie odwiedzin na terenie placówki ($n=55$), stosowanie wobec nieletnich w uzasadnionych przypadkach izolatek ($n=55$). Tylko w 15 placówkach zdecydowano się na szczepienia wśród wychowanków. Co istotne, żaden z ośrodków nie zdecydował się na ograniczenie przyjmowania nowych nieletnich.

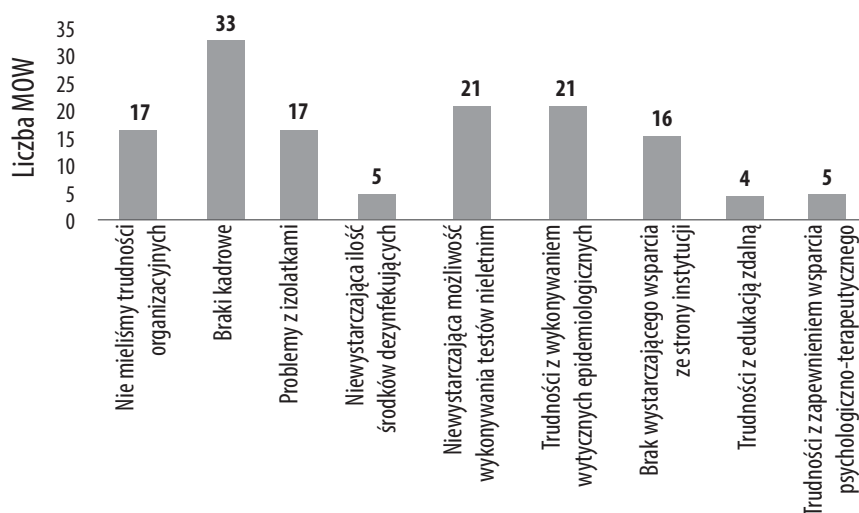
Raport Najwyższej Izby Kontroli (NIK)³², poświęcony funkcjonowaniu MOW wskazuje, że w marcu 2021 r. z Narodowego Programu Szczepień, adresowanego między innymi do kadry pedagogicznej skorzystało nieco ponad 50% pracowników takich placówek. Do końca kwietnia 2021 r. liczba zaszczepionych w tej grupie wzrosła natomiast do ponad

³² Najwyższa Izba Kontroli, *op. cit.*, s. 45.

90% zaszczepionych. Przedstawione wyniki dotyczą 14 ośrodków publicznych, które w 2021 r. zostały objęte kontrolą.

Ze względu na swoją specyfikę, MOW powinny radzić sobie z wieloma trudnościami, jakie sprawiają ich wychowankowie. Ponadto w czasie trwania pandemii pojawiły się dodatkowe problemy, co ukazano na wykresie 2.

Wykres 2. Trudności dla funkcjonowania MOW w dobie pandemii COVID-19

* Pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru odpowiedzi.

Źródło: badania własne.

Największą trudnością dla prawidłowego funkcjonowania MOW okazały się braki kadrowe (n=33). Absencja wynikała przede wszystkim z powodu narastającej skali zakażeń wśród pracowników. W związku z czym, dyrektorzy mieli kłopot ze sporządzeniem grafiku pracy, a to przekładało się na brak zapewnienia nieletnim właściwej opieki. Czasem pomocne okazywało się łączenie grup wychowawczych. Z drugiej strony, takie rozwiązanie bywało kłopotliwe dla wychowawców, ponieważ mieli pod swoją opieką więcej niż 12-osobową grupę. Zdarzały się przypadki, że wychowawcy odmawiali pracy z grupą kwarantannową w obawie o swoje zdrowie, a nawet życie. W kontekście takich następstw, dyrektorzy placówek musieli zatrudniać do pracy z wychowankami personel niepedagogiczny i wolontariuszy. Placówkom sprawiały również trudności kwestie związane z niewystarczającą możliwością wykonywania testów nieletnim (n=21)

oraz wytycznych epidemiologicznych (n=21). Dla niektórych placówek problematyczna okazała się dostępność izolatek (n=17), a w 16 MOW odczuwalny był brak wystarczającego wsparcia ze strony instytucji (n=16). W mniejszym stopniu placówki miały trudności z dostępnością środków dezynfekujących (n=5), zapewnieniem wsparcia psychologiczno-terapeutycznego (n=4). Spośród wszystkich MOW, które wzięły udział w badaniach, 17 nie miało większych trudności organizacyjnych, wynikających z pandemii COVID-19.

Występowały sytuacje, w których nieletnim w MOW z powodu pandemii ograniczano wszelkie aktywności. Zawieszone zostały wyjścia na dwór, możliwość korzystania z komputera, telewizora, świetlicy, czy sali gimnastycznej, a zatem i podejmowanie aktywności fizycznej. W zamian rozdawano wychowankom gry planszowe i książki. Wprowadzenie takich obostrzeń niejednokrotnie prowadziło do niepożądanych zachowań u podopiecznych.

W czasie pandemii paczki, które otrzymywali podopieczni od swoich rodzin bądź placówek opiekuńczo-wychowawczych były poddawane dobowej lub dwudobowej kwarantannie. Prowadziło to do wielu frustracji ze strony nieletnich. Zdarzało się bowiem, że niektóre przesyłki zawierały środki higieniczne do codziennego użytku lub inne ważne rzeczy osobiste, które wychowankowie chcieli wykorzystać jak najszybciej.

Zostały zawieszone wszelkiego rodzaju bezpośrednie odwiedziny osób spoza ośrodka oraz przepustki, dlatego nieletni mieli utrudniony kontakt ze swoimi bliskimi. Utrzymywanie kontaktu było możliwe jedynie za pośrednictwem komunikatorów internetowych. Jednakże i ta możliwość w niektórych instytucjach była utrudniona, gdyż podopieczni mieli zakaz korzystania ze swoich telefonów komórkowych. Taka możliwość w warunkach pozapandemicznych jest przywilejem, a więc pełni rolę gratyfikacji za właściwe zachowanie.

Kolejny problem związany był z przewiezieniem do MOW tych wychowanków, którzy z powodu ucieczki zostali zatrzymani w Policyjnej Izbie Dziecka (PID). Zatrzymanie nieletniego w PID wymusza na MOW konieczność odebrania go. Tym samym, wiele takich placówek nie dysponowało specjalnymi samochodami, mogącymi dokonać przetransportowania podopiecznego w izolacji od kierowcy i wychowawcy. Sytuacje te sprzyjały wystąpieniu realnego zagrożenia w postaci zakażenia się wirusem, a następnie jego transmisji na terenie ośrodka.

Zastosowanie izolacji i poddawanie kwarantannie wychowanków po przyjęciu do placówki powodowało zwiększenie kosztów dla organów prowadzących. Wynikało to z nieplanowanej wcześniej opieki wychowawczej w wymiarze 24-godzinny. W niektórych przypadkach obawa ta okazała się realna, ponieważ zabrakło środków pieniężnych na dodatkowe wynagrodzenia dla personelu, jak również samych wychowawców, którzy taki dyżur mogli sprawować. Zwiększenie się kosztów nastąpiło też za sprawą licznych nadgodzin z powodu absencji zdrowotnej wielu pracowników.

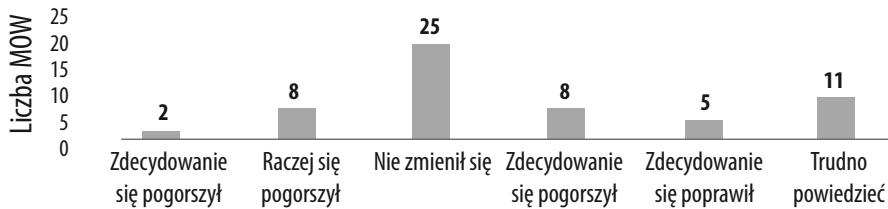
W czasie trwania pandemii COVID-19, dużemu przeobrażeniu uległ klimat społeczny, co wynikało przede wszystkim z ogólnoswiatowego „lockdown’u”. Klimat społeczny odgrywa też dużą rolę w instytucjach resocjalizacyjnych, i jako taki był przedmiotem wielu analiz psychologiczno-pedagogicznych³³. Z dotychczasowych badań wynika, że w polskich instytucjach resocjalizacyjnych dominuje mało sprzyjający klimat społeczny. Zbyt dużą wagę przywiązuje się do realizacji funkcji kontrolnej, ukierunkowanej na przestrzeganie dyscypliny, porządku i prawa przez wychowanków³⁴. Zaniedbuje się przy tym ich indywidualizm i wzajemne relacje z kadrami pedagogicznymi. Na klimat instytucji resocjalizacyjnej składa się poczucie bezpieczeństwa, wzajemne relacje na linii wychowawca-wychowanek i pomiędzy wychowankami, dbałość o integrację wewnątrzgrupową oraz podmiotowe traktowanie³⁵.

³³ Zob. L. Pytka, *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 2005.

³⁴ M. Granosik, A. Gulczyńska, R. Szczepanik, *Klimat społeczny instytucji wychowawczych i jego uwarunkowania. Perspektywa pracowników i wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) i socjoterapii (MOS)*, [w:] *Zapobieganie wykluczeniu z systemu edukacji dzieci i młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Perspektywa pedagogiczna*, J.E. Kowalska (red.), Łódź 2014, s. 13.

³⁵ M. Konopczyński, *Metody twórczej resocjalizacji*, Warszawa 2007, s. 170; M. Staniaszek, *Diagnoza klimatu społecznego młodzieżowych ośrodków wychowawczych w Polsce*, „*Studia Paedagogica Ignatiana*” 2018, t. 21, nr 1, s. 178.

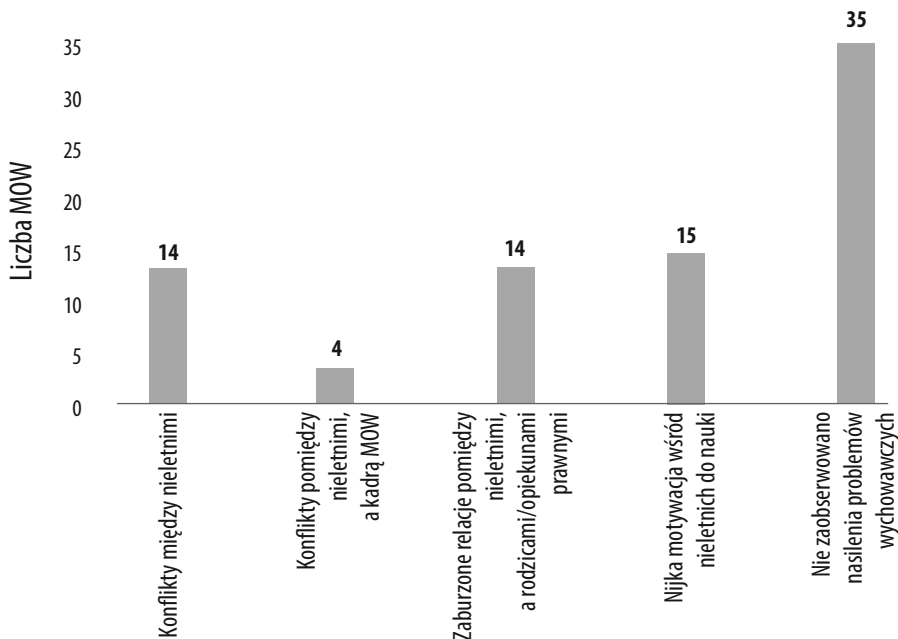
Wykres 3. Klimat społeczny w MOW podczas pandemii COVID-19

Źródło: badania własne.

Z przeprowadzonych badań wynika (Wykres 3), że pandemia COVID-19 nie miała istotnego przełożenia na klimat społeczny w 25 placówkach. Jego poprawę zaobserwowano w 13 instytucjach. Z kolei negatywny wydźwięk pandemii na klimat społeczny dostrzeżono w 10 MOW. Brak sprecyzowanego stanowiska w tej kwestii zaprezentowało 11 ośrodków.

Wykres 4. Problemy wychowawcze podczas pandemii COVID-19

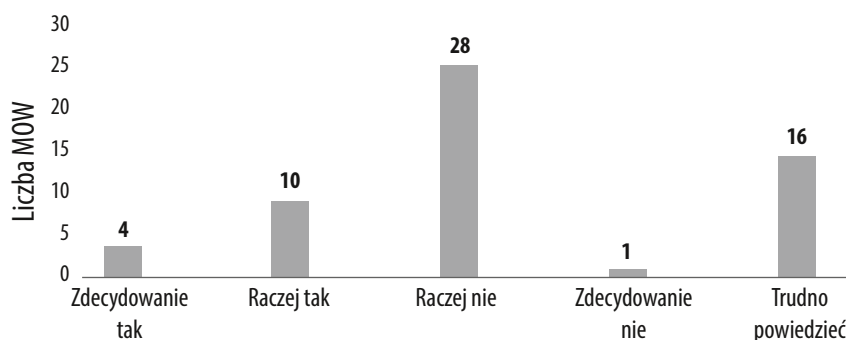
* Pytanie z możliwością wielokrotnego wyboru odpowiedzi.

Źródło: badania własne.

Wart podkreślenia jest fakt, że w 35 placówkach MOW nie zaobserwowano nasilenia problemów wychowawczych podczas pandemii COVID-19. Placówki, w których takie trudności się pojawiły, dotyczyły niskiej motywacji wśród nieletnich do nauki (n=15) oraz konfliktów rówieśniczych (n=14). Równie niepokojące było zaburzenie relacji pomiędzy wychowankami, a ich rodzicami bądź opiekunami prawnymi (n=14). W 4 ośrodkach dostrzeżono konflikty pomiędzy nieletnimi, a kadrami.

Podjmowanie pracy w zakresie resocjalizacji jest tym obszarem zawodowym, który w sposób szczególny wymaga zaangażowania na rzecz relacji z drugim człowiekiem. W procesie tym nierzadko dochodzi do wymiany emocjonalnej, stąd dla niektórych osób realne zagrożenie stanowi syndrom wypalenia zawodowego³⁶. Bardzo ważne jest kontrolowanie tego zjawiska zarówno przez przełożonych, jak i samych pracowników, ponieważ to od jakości kadry w dużej mierze zależy powodzenie podejmowanych wobec nieletnich czy osób dorosłych oddziaływań resocjalizacyjnych.

Wykres 5. Zwiększone symptomy wypalenia zawodowego wśród kadry MOW podczas pandemii COVID-19

Źródło: badania własne.

Podczas pandemii COVID-19 zwiększone symptomy wypalenia zawodowego wśród kadry dostrzeżono w 14 placówkach, natomiast w 29 takiej zależności nie stwierdzono. Pozostałym instytucjom (n=16) trudno było w tej kwestii zająć jednoznaczne stanowisko. Pomimo tego, że przedstawionych wyników nie otrzymano za pośrednictwem wystandaryzowanego

³⁶ A. Karłyk-Ćwik, *Style humoru a wypalenie zawodowe pedagogów resocjalizacyjnych*, „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja” 2017, t. 20, nr 3(79), s. 98.

narzędzia badawczego, a jedynie bazując na ankiecie internetowej, to zebrane przy jej pomocy odpowiedzi mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych analiz. W literaturze przedmiotu można jednak odnaleźć wystandaryzowane narzędzia badawcze poświęcone wypaleniu zawodowemu. Jednym z bardziej popularnych jest Kwestionariusz Wypalenia Zawodowego LBQ (*Link Burnout Questionnaire*), opracowany również w polskiej adaptacji³⁷ i udostępniony przez Pracownię Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

Postępująca pandemia sprawiła, że dyrektorzy MOW wyrażali potrzebę większego wsparcia instytucji nadzorujących. W tym celu zgłaszali swoje problemy przede wszystkim do resortu edukacji, ale też do organów prowadzących, centrów zarządzania kryzysowego i sanepidów. Problematyczne okazało się przede wszystkim organizowanie grup kwarantannowych oraz brak sprecyzowanych wytycznych, jak postępować w sytuacji pojawienia się wirusa na terenie placówki.

Pomocy szukano również w organizacjach pozarządowych, które pomagały w dostarczaniu środków dezynfekujących i maseczek. W wielu placówkach resocjalizacyjnych do szycia maseczek zaangażowali się sami wychowankowie i personel. Ich praca pomogła wyposażać w niezbędne środki także inne instytucje potrzebujące pomocy.

Pomimo wielu trudności, z jakimi mierzyły się MOW podczas pandemii COVID-19, ewenementem w skali kraju pozostał obszar edukacji nieletnich. Okres „narodowej kwarantanny”, był czasem, w którym szkoły zostały zamknięte, a uczniowie rozpoczęli naukę zdalną. Nie miało to jednak bezpośredniego przełożenia na edukację w warunkach MOW. Były placówki, gdzie realizowanie obowiązku szkolnego odbywało się w tradycyjnej formie. Wyjątkiem były sytuacje, jeżeli stwierdzono znaczny postęp zakażeń.

5. Dyskusja i wnioski

Pandemia COVID-19, określana przez niektórych mianem „dżumy XXI wieku” spowodowała wystąpienie niepokojących symptomów u ludzi z różnych części świata. Zostało to potwierdzone między innymi

³⁷ Zob. A. Jaworowska, *LBQ. Kwestionariusz Wypalenia Zawodowego*, Warszawa 2014.

w badaniach nad populacją chińską oraz irańską³⁸. Przypuszcza się, iż doświadczenia związane z pandemią będą przyczyną występowania w kolejnych latach lęku społecznego i depresji. Jako szczególnie narażoną grupę należy wskazać adolescentów³⁹. W perspektywie resocjalizacji jest to również istotne, ponieważ na okres adolescencji (z łac. *adolescere* – wzrastanie ku dojrzałości), przypada proces polegający na przygotowaniu nieletnich z MOW do samodzielnego życia po opuszczeniu placówki. Działania zmierzające do usamodzielnienia wychowanka cechują się bowiem uczestnictwem w różnych rolach społecznych. Jeżeli za sprawą COVID-19 proces ten został zakłócony, to społeczne funkcjonowanie absolwentów MOW będzie zagrożone.

MOW znalazły się w grupie szczególnego ryzyka wystąpienia ognisk zakażeń, dlatego bardzo szybko musiały wprowadzić zakaz kontaktów z osobami spoza ośrodka. Brak realizacji jednej z ważniejszych potrzeb ludzkich, jaką jest utrzymywanie więzi z bliskimi, realna obawa o zdrowie, a nawet o życie zarówno swoje, jak i osób znaczących, w oczywisty sposób sprzyjały osłabieniu ogólnej kondycji psychicznej wśród wychowanków. W tym aspekcie warto wskazać na badania J. Siemionow, z których wynika, że wychowankowie, którzy dłużej przebywali w MOW znosili izolację społeczną za sprawą pandemii znacznie gorzej niż ci, umieszczeni od niedawna⁴⁰. Być może jest to powiązane z tym, iż nowi podopieczni nie przyzwyczaili się do życia w ośrodku przed wprowadzeniem obostrzeń, a zatem łatwiej było im zaakceptować wszelkie niedogodności.

Z przeprowadzonych badań własnych nad funkcjonowaniem MOW w dobie pandemii COVID-19 wyłaniają się głównie takie problemy, jak:

- początkowy brak klarownych instrukcji, procedur postępowania oraz rzetelnych prognoz wskazujących dalsze rozprzestrzenianie się koronawirusa;

³⁸ Zob. J. Qiu, B. Shen, M. Zhao, Z. Wang, B. Xie, Y. Xu, *A Nationwide Survey of Psychological Distress Among Chinese People in the COVID-19 Epidemic: Implications and Policy Recommendations*, „General Psychiatry” 2020, no 33 (2); A. Zandifar, R. Badrfam, *Iranian mental health during the COVID-19 epidemic*, „Asian Journal of Psychiatry” 2020, no 6 (51); A. Moghanibashi-Mansourieh, *Assessing the anxiety level of Iranian general population during COVID-19 outbreak*, „Asian Journal of Psychiatry” 2020, no 6 (51).

³⁹ M. Czechowska-Bieluga, A. Lewicka-Zelent, P. Zielińska, *Psychospołeczne skutki pandemii COVID-19 wśród Polaków w okresie późnej dorosłości*, „Probacja” 2023, nr 2, s. 34.

⁴⁰ J. Siemionow, *Determinanty funkcjonowania psychospołecznego wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych podczas pandemii COVID-19*, „Colloquium” 2022, nr 1(45), s. 128.

- problem z testowaniem wychowanków na obecność COVID-19, w tym z dostępnością do testów;
- niewystarczająca współpraca z sanepidami;
- zdalne sprawowanie opieki nad nieletnimi, co stanowiło zagrożenie dla ich zdrowia i/lub życia;
- problem z dodatkowym finansowaniem placówek, które znacznie wzrosło wraz z pojawieniem się pandemii, w tym zwiększenie się kosztów związanych z licznymi nadgodzinami wśród personelu;
- braki kadrowe spowodowane absencją z powodu zakażeń wśród pracowników;
- tworzenie zbyt licznych grup wychowawczych w celu zapewnienia opieki nad nieletnimi;
- odmowa pracy przez wychowawców w obawie o własne zdrowie i życie;
- zatrudnianie do pracy wychowawczej personelu niepedagogicznego;
- problem z realizacją wytycznych epidemiologicznych;
- brak dostępności większej ilości izolatek na terenie MOW;
- brak wystarczającego wsparcia ze strony instytucji odpowiedzialnych za pracę MOW;
- brak wsparcia psychologiczno-terapeutycznego wobec wychowanków MOW i pracowników;
- niewłaściwe zachowania nieletnich z powodu zawieszenia wszelkich aktywności fizycznych oraz poddawania kwarantannie otrzymywanych paczek;
- problem z przewiezieniem do MOW tych wychowanków, którzy zostali zatrzymani w PID z uwagi na brak specjalnie wyposażonego samochodu, pozwalającego na izolację od kierowcy i wychowawcy;
- w niektórych placówkach zauważono u nieletnich niską motywację do nauki, pojawienie się konfliktów rówieśniczych, zaburzenie relacji z osobami bliskimi, a w 4 MOW dostrzeżono konflikty wychowanków z kadrami;
- w części placówek (n=14) pojawiły się syndromy wypalenia zawodowego wśród kadry.

Placówki nie miały raczej większych problemów z dostępnością do środków dezynfekujących. Sposoby zabezpieczenia przed COVID-19, jakie stosowały placówki wobec swoich podopiecznych i personelu wydają się właściwe. Badania wykazały również, że pandemia nie miała negatywnego przełożenia na klimat społeczny panujący w placówkach. Obszar edukacji

nieletnich był realizowany w formie tradycyjnej, dlatego nie pojawiły się trudności związane z nauką zdalną.

Bardzo ważne w procesie resocjalizacji jest zapewnienie nieletnim poczucia bezpieczeństwa. Gdy warunek ten jest spełniony, istnieje większa szansa na prawidłowy przebieg rozwoju psychospołecznego wśród wychowanków⁴¹. Z perspektywy dzieci i młodzieży niedostosowanej społecznie, bądź przejawiających takie symptomy jest to istotne, gdyż osoby takie wymagają specjalistycznych oddziaływań edukacyjnych, opiekuńczych, wychowawczych i terapeutycznych.

W rozważaniach B. Zinkiewicz można doszukać się stwierdzenia, że zakłady poprawcze (ZP), schroniska dla nieletnich (SdN), w tym także MOW-y u progu pandemii zmagaly się z jeszcze większymi problemami niż zakłady penitencjarne⁴². Pokazuje to, że praca z młodymi osobami znajdującymi się w okresie adolescencji, niestabilnymi emocjonalnie oraz poszukującymi własnej tożsamości jest bardzo trudna, zwłaszcza w niecodziennej sytuacji, a z taką niewątpliwie mierzyliśmy się podczas ogólnoświatowej pandemii.

Z danych ORE wynika, że pandemia COVID-19 nie miała większego przełożenia na orzekanie przez sądy środka wychowawczego, jakim jest umieszczenie w MOW. Dzienna liczba wniosków, składanych wówczas przez JST do ORE za pośrednictwem systemu teleinformatycznego o wydanie skierowania do MOW wahała się w granicach 12-15. W pewien sposób potwierdzają to badania R. Oporo i Ł. Wirkusa, z których wynika, że kierowanie do placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych pomimo pandemii zdarzało się częściej niż objęcie nadzorem kuratora⁴³.

Trzeba mieć na względzie, że sytuacja osób dorastających w pandemii COVID-19 była dość specyficzna, gdyż sam koronawirus dla tej grupy nie stanowił tak dużego zagrożenia, jak dla osób starszych. Młodszy obywatel mogli jednak zarażać innych i dlatego byli zmuszeni do pozostawiania w izolacji, podejmowania nauki w formie zdalnej, niebrania udziału w większych zgromadzeniach. Adolescenci dużo gorzej znosili wszelkie

⁴¹ J. Siemionow, *Realizacja obowiązku prowadzenia badań poczucia bezpieczeństwa nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii – w perspektywie istniejących uwarunkowań prawnych*, „Probacja” 2022, nr 3, s. 133.

⁴² B. Zinkiewicz, *Resocjalizacja w czasach pandemii*, „Państwo i Społeczeństwo” 2021, nr 2, s. 38.

⁴³ R. Opora, Ł. Wirkus, *Funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej*, Warszawa 2021, s. 151.

restrykcje związane z pandemią. Ich przestrzeganie bywało dla nich silniejszym źródłem stresu niż sam wirus. Zwracali też na to uwagę eksperci, zdaniem których u młodych ludzi znacząco pogorszył się stan zdrowia psychicznego⁴⁴. Warto podkreślić, że wychowankowie MOW doświadczają wielu ograniczeń w swoim codziennym funkcjonowaniu także poza czasem pandemicznym, co wynika ze specyfiki takich placówek. Wprowadzenie dodatkowych obostrzeń z uwagi na pojawienie się koronawirusa sprawiło, że podopieczni mieli jeszcze mniej swobody. Mogło to prowadzić do wzrostu frustracji, bądź pojawienia się niepożądanych stanów emocjonalnych.

Zarówno nieletni z MOW, jak i pracownicy tych instytucji za sprawą pandemii COVID-19 znaleźli się w sytuacji dotąd nieznanej, która zaskoczyła wszystkich. Jedni i drudzy doświadczyli wielu nieprzyjemnych odczuć, co manifestowali różnorodnymi, nacechowanymi lękiem zachowaniami. Pomimo niesprzyjających warunków, obie grupy w swym postępowaniu nie różniły się od większości społeczeństwa.

Bibliografia

Literatura

Creswell J. W., *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków 2013.

Czechowska-Bieluga M., Lewicka-Zelent A., Zielińska P., *Psychospołeczne skutki pandemii COVID-19 wśród Polaków w okresie późnej dorosłości*, „Probacja” 2023, nr 2.

Dobijański M., *Teoretyczne i praktyczne aspekty pedagogiki resocjalizacyjnej w pracy z nieletnimi w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych*, Siedlce 2017.

Goriszowski W., *Podstawy metodologiczne badań pedagogicznych*, Warszawa 2006.

Granosik M., Gulczyńska A., Szczepanik R., *Klimat społeczny instytucji wychowawczych i jego uwarunkowania. Perspektywa pracowników*

⁴⁴ N.R. Magson, J.Y. Freeman, R.M. Rapee, C.E. Richardson, E.L. Oar, J. Fardouly, *Risk and protective factors for prospective changes in adolescent mental health during the COVID-19 pandemic*, „Journal of Youth and Adolescence” 2021, nr 50(1), s. 46.

i wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych (MOW) i socjoterapii (MOS), [w:] Zapobieganie wykluczeniu z systemu edukacji dzieci i młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Perspektywa pedagogiczna, J.E. Kowalska (red.), Łódź 2014.

Guzik-Tkacz M., *Badania diagnostyczne w pedagogice i psychopedagogice*, Warszawa 2011.

Hsieh H.F., Shannon E., *Three Approaches to Qualitative Content Analysis*, „Qualitative Health Research” 2005, nr 15(9).

Jaworowska A., *LBQ. Kwestionariusz Wypalenia Zawodowego*, Warszawa 2014.

Karłyk-Ćwik A., *Style humoru a wypalenie zawodowe pedagogów resocjalizacyjnych*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2017, t. 20, nr 3(79).

Kobes P., *Komentarz do projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 20 lipca 2021 r. – wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Collegium Witelona” 2022, nr 42(1).

Konopczyński M., *Metody twórczej resocjalizacji*, Warszawa 2007.

Magson N.R., Freeman J.Y., Rapee R.M., Richardson C.E., Oar E.L., Fardouly J., *Risk and protective factors for prospective changes in adolescent mental health during the COVID-19 pandemic*, „Journal of Youth and Adolescence” 2021, nr 50(1).

Mielczarek M., *Humor w walce z pandemią koronawirusa*, „Studia Edukacyjne” 2021, nr 63.

Mielczarek M., *Wykluczenie edukacyjne jako jedno z zagrożeń wykluczenia społecznego nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych*, „Roczniki Pedagogiczne” 2022, t. 14(50), nr 3.

Moghanibashi-Mansourieh A., *Assessing the anxiety level of Iranian general population during COVID-19 outbreak*, „Asian Journal of Psychiatry” 2020, no 6 (51).

Nowakowska E., Sulimiera-Michalak S., *COVID-19 – choroba wywołana zakażeniem wirusem SARS-CoV-2 globalnym zagrożeniem dla zdrowia psychicznego*, „Postępy Mikrobiologii – Advancements of Microbiology” 2020, z. 59.

Opora R., Wirkus Ł., *Funkcjonowanie kuratorskiej służby sądowej*, Warszawa 2021.

Pawluczuk-Bućko P., *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich – kilka uwag o kierunku zmian legislacyjnych*, „Studia Prawnoustrojowe” 2022, nr 58.

Pytko L., *Pedagogika resocjalizacyjna*, Warszawa 2005.

Qiu J., Shen B., Zhao M., Wang Z., Xie B., Xu Y., *A Nationwide Survey of Psychological Distress Among Chinese People in the COVID-19 Epidemic: Implications and Policy Recommendations*, „General Psychiatry” 2020, no 33 (2).

Rubacha K., *Metodologia badań nad edukacją*, Warszawa 2008.

Siemionow J., *Determinanty funkcjonowania psychospołecznego wychowanków młodzieżowych ośrodków wychowawczych podczas pandemii COVID-19*, „Colloquium” 2022, nr 1(45).

Siemionow J., *Realizacja obowiązku prowadzenia badań poczucia bezpieczeństwa nieletnich w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii – w perspektywie istniejących uwarunkowań prawnych*, „Probacja” 2022, nr 3.

Staniaszek M., *Diagnoza klimatu społecznego młodzieżowych ośrodków wychowawczych w Polsce*, „Studia Paedagogica Ignatiana” 2018, t. 21, nr 1.

Urbaniak-Zajac D., Piekarski J., *Metodologiczna rekonstrukcja warunków tworzenia wiedzy. Wybrane zagadnienia*, Łódź 2022.

Wątroba J., *Planowanie i analiza eksperymentów a techniki data mining w badaniach empirycznych. Przykłady analizy w Statistica*, [w:] *Statystyka i data mining w badaniach naukowych*, StatSoft Polska, Kraków 2004.

Zandifar A., Badrfam R., *Iranian mental health during the COVID-19 epidemic*, „Asian Journal of Psychiatry” 2020, no 6 (51).

Zinkiewicz B., *Resocjalizacja w czasach pandemii*, „Państwo i Społeczeństwo” 2021, nr 2.

Akty prawne

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969).

Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. poz. 1700).

Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 30 marca 2023 r. w sprawie niektórych publicznych placówek systemu oświaty (Dz.U. poz. 651).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 grudnia 2022 r. w sprawie komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego oraz trybu kierowania, przenoszenia i zwalniania nieletnich z młodzieżowych ośrodków wychowawczych (Dz.U. z 2023 r. poz. 139).

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu zagrożenia epidemicznego (Dz.U. poz. 433).

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. poz. 491).

Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 kwietnia 2023 r. w sprawie powołania Komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego (Dz.Urz.MS poz. 113).

Źródła internetowe

Apel dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych o wprowadzenie regulacji prawnych w związku z koniecznością zapewnienia bezpieczeństwa wychowankom młodzieżowych ośrodków wychowawczych związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, <https://www.gov.pl/attachment/1b1be72a-4c3a-4674-8512-c8c7e6ee51d1>, dostęp: 10.05.2023.

Duszyński J. i in., *Zrozumieć COVID-19. Opracowanie Zespołu ds. COVID-19 przy prezesie Polskiej Akademii Nauk, Polska Akademia Nauk 2020*, https://informacje.pan.pl/images/2020/opracowanie-covid19-14-09-2020/ZrozumiecCovid19_opracowanie_PAN.pdf, dostęp: 10.05.2023.

<https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/koronawirus-mlodziezowe-osrodki-wychowawcze-potrzebuj-wsparcia-rzecznik-pisze-do-ministra>, dostęp: 10.05.2023.

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowiedz_MEiN_11.12.2020.pdf, dostęp: 10.05.2023.

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/WG_do_MEN_kwarantana_w_MOW_16.11.2020.pdf, dostęp: 10.05.2023.

<https://brpd.gov.pl/wp-content/uploads/2020/10/do-MEN-wyst%C4%85pienie-z-dn.-06.07.2020-skan-pisma-z-podpisem-RPD.pdf>, dostęp: 10.05.2023.

<https://kuratorium.kielce.pl/42459/komunikat-w-sprawie-funkcjonowania-mlodziezowych-osrodkow-wychowawczych/>, dostęp: 10.05.2023.

<https://kuratorium.kielce.pl/wp-content/uploads/2020/03/pismo-do-dyrektora%CC%81w-mlodziez%CC%87owych-os%CC%81rodko%CC%81w-wychowawczych.pdf>, dostęp: 10.05.2023.

<https://ospr.org.pl/wp-content/uploads/2021/01/MEN.pdf>, dostęp: 10.05.2023.

<https://www.gov.pl/web/koronawirus/wykaz-zarazen-koronawirusem-sars-cov-2>, dostęp: 10.05.2023.

<https://www.gov.pl/web/szczepimysie/raport-szczepien-przeciwko-covid-19>, dostęp: 10.05.2023.

Najwyższa Izba Kontroli, Informacja o wynikach kontroli. *Funkcjonowanie młodzieżowych ośrodków wychowawczych*, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,25720,vp,28493.pdf>, dostęp: 10.05.2023.